

missä kulkee raja avun ja työn välillä, lasten ja aikuisten välillä, jossakin muodossa maksun vaativan työn ja kohtuuden nimissä silkasta ystävällisyydestä suoritetun työn välillä? Eihän esim. lapsia pidä totuttaa liian aikaisin saamaan maksua kaikesta.

Kesänvietto näyttää yhtäkiä olevan täynnä tilanteita, joissa on syntynyt epäselvyyttä kanssakäynnin koodeista, etenkin silloin kun niihin sisäl-

tyy mahdollinen rahallinen korvaus. Onko todellakin niin, että mutkikas vaihtoon perustuva malli, joka on tunnusomaista perinteiselle yhteiskunnalle (antropologien niin seikkaperäisesti kuvaamana), on auttamattomasti mennyttä – kaikkine siihen sisältyvine lämminhenkisyysineen ja molemminpuolisine riippuvuuksineen? Sillä onhan vähän koomista, että yksinkertainen naapurirapu nykyään niin usein

synnyttää epävarmuutta ja nostuneita kakisteluja korvauksista ja että se pahimmissa tapauksissa myrkyttää muutoin niin mukavia naapurisuhteita. Meillä siitä ainakin on kehittynyt jonkinlainen ongelma. Toivottavasti teillä on paremmin.

THOMAS ROSENBERG

Ruotsista suomentanut Arja Aarnio

POHJOISMAIDEN NORMATIIVINEN PERINTÖ

Runsaat kymmenen vuotta sitten Pekka Kosonen esitti väitöskirjansa hyvinvointivaltion pohjoismaisista malleista. Sen jälkeen Kosonen on tehnyt pitkän kierroksen eurooppalaisissa malleissa palatakseen jälleen juurilleen, nyt yli 400-sivuisella lukupaketilla. Pekka Kososen uusin kirja saa osittain käyttövoimaansa pohjoismaisten mallien kriisiytymisväitteistä, mutta oleellista on myös ollut tarkastella viimeaikaisia integraatio- ja erityisesti EMU-ratkaisuja. Eli kuten kirjan alussa todetaan, ulkoisia tekijöitä pohjoismaisten mallien horjumisen taustalla ovat olleet Euroopan integraatio ja globalisaatio – yritysten kansainvälistyminen ja rahoitusmarkkinoiden kansainvälistyminen. Ne ovat muuttaneet pohjoismaisten mallien toimintaehtoja ulkoapäin. Ihan

yhtä tärkeitä ovat kuitenkin myös mallien sisäiset pulmat, taloudelliseen tehokkuuteen, työllistymiseen sekä poliittiseen perustaan liittyvät pulmat. Näitä tekijöitä Kosonen kirjassaan tutkii.

Kirja alkaa hyvinvointikapitalismin muotoutumista koskevalla teoreettisella taustoitukseilla. Jo tässä vaiheessa on paikallaan huomata ja huomauttaa, että Kosonen ymmärtää kirjassaan pohjoismaiset mallit oleellisesti laajempina konseptina kuin vain sosiaalipoliittikan alaan kuuluvana: mallit tarkoittavat talouspoliittista kokonaisuutta, jossa pyritään kytkemään yhteen talouden rakenne, poliittiset toimijat ja julkisen vallan toimet. Lyhyemmin sanoen Kososen tarkastelu kattaa talouspolitiikan, työmarkkinat ja sosiaalipoliittikan. Teoreettisen taustoituk-

sen jälkeen seuraavat kirjassa mittavat luvut mallien kehityksestä ja erityisesti hyvinvointivaltion ekspansioista kasvukaudella eli ajalla 1950-luvun alusta noin vuoteen 1985. Mallit kuvataan maittain, niin myös niissä yli ajan tapahtuneet muutokset.

Hyvinvointivaltiollisia järjestelyjä koskevassa tarkastelussa Kosonen Janseeraa ensi kerran tässä kirjassa Pohjoismaiden ns. normatiivisen perinnön. Tämän perinnön neljä keskeistä elementtiä ovat universaalit sosiaaliset oikeudet, julkisen vallan vastuu hyvinvoinnista, tasa-arvo (niin tulo- ja rikkautensa välillä) sekä pyrkimys täystyöllisyyteen sekä korkea työhönsallistumisaste. Kirjan lopussa – kahlattuaan lävitse mittavan määrän erilaista evidenssiä – Kosonen palaa nor-

matiivisen perinnön tilaan ja tulevaisuuteen. Olemmeko siis hukkaamassa perintömme? Kososen mielestä viitteitä tästä on. Kirjan lopun pohdinnoissa korostetaan, että pohjoismaisten mallien muutoksen pohja ei olekaan vain taloudellisten reunaehtojen muuttumisessa, vaan pikemminkin muuttuneissa normatiivisissa ja poliittisissa sitoumuksissa. Kososen mukaan on tapahtumassa jonkinasteista liukumaa mainittujen neljän fundamentin kohdalla. Täystyöllisyydestä normatiivisena tavoitteena ollaan menossa kohti workfarea ja tasa-arvon tavoitteesta ollaan lipsumassa, kun tuloerojen kasvu ja matalapalkkatyö näyttävät saaneen kasvavaa kannatusta. Tämä ei varmaankaan ole kirjan kaikkein keskeisintä asiaa, mutta pohdinnan arvoisen kysymys kyllä. Niin Kososen omat analyysit kuin eräät muutkin uudempaan empiriaan tukeutuvat analyysit antavat hyvin vähän, jos lainkaan tukea käsityksille pohjoismaisen hyvinvointimallin eroisista tai oleellisesta muuttumisesta. Edes legitimizeetti ei näytä murentuneen. Mikä tässä siis on murroksessa? Ehkä juuri valtaeliittien puheen ja toiminnan eriytyminen siitä, mitä äänestävä kansa näkee hyvänä. Kosonen käsittelee useammissa kohdin sosialidemokraattisen aatteellisen hegemonian murtumista. Lisäksi hän puuttuu kiinnostavalla tavalla siihen, kuinka neoklassinen talousteoriat on vallannut keskustelun talouspoliittisissa ja -tieteellisissä analyysissa kaikissa Pohjoismaissa.

Itselleni kiintoisimmat luvut Kososen kirjassa ovat luvut 5 ja 6. Luvussa 5 pohditaan hyvinvointimallien muuttuvia ulkoi-

sia ehtoja eli punnitaan globalisaation ja Euroopan integraation vaikutuksia. Vastaavasti luvussa 6 käydään huomattavan huolellisesti läpi ns. sisäisiä muutostekijöitä tai pulmia 1990-luvulla. Kosonen onkin ottanut vakavasti kysymyksen ulkoisten ja sisäisten muutostekijöiden suhteesta eli asiasta, josta paljon vertailevassa hyvinvointivaltiotutkimuksessa puhutaan. Kuitenkin, kun on kysymys pohjoismaisten yhteiskuntien suhteesta Euroopan unioniin ja EMU:n kolmanteen vaiheeseen, on turha odottaa pitäviä ja selkeitä vastauksia. Niinpä Kosonenkin – käsiteltyään kumpaakin osaluuetta varsin perusteellisesti – jättää vastaukset osin auki. Hänen mukaansa siirtyminen EMU:n kolmanteen vaiheeseen sattuu ajallisesti ja asiallisesti voimistuneeseen pyrkimykseen säästää sosiaalimennoissa, jolloin vaikutukset ovat merkittävimmät Ruotsissa ja Suomessa. Kuitenkin – ja tässä viitataan Bonellin, Georgen ja Taylor-Goobyn tuloksiin vuodelta 1996, joissa konvergenssihypoteesi ei saanut tukea – myös Kosonen katsoo, että eivät pohjoismaiset hyvinvointivaltiot äkkiseltään omaksu mannereurooppalaista mallia.

Pohjoismaisten mallien sisäiset pulmat on kirjassa kuvattu huolellisesti. Yhtenä lähtökohdana tässä tarkastelussa on erilainen talouspolitiikka laman hoidossa Suomessa ja Ruotsissa. Suomessa työllisyys uhrattiin talouden tasapainottamisvaatimuksille ja toteutettiin mittavia menoleikkauksia varsin nopeasti. Ruotsissa viivyteltiin finanssipolitiikan kiristämisessä, jotta työttömyys ei kasvaisi liian nopeasti. Eli tiivistäen Suomi pelkäsi ennen

muuta ”valtion tilan” heikkenemistä, kun taas Ruotsi pelkäsi kansankodin murtumista. Erilaisista strategioista riippumatta työttömyys jäi Norjaa lukuun ottamatta Pohjoismaissa uudelle korkealle tasolle kriisivuosien jälkeen, mikä loi uuden tilanteen 1990-luvun lopun politiikalle.

Kosonen analysoi mallien sisäisiä pulmia kolmena rypäänä. Aluksi arvioidaan hyvinvointivaltion merkitystä talouskasvun ja työllisyyden kannalta, sen jälkeen tarkastellaan sosiaalista korporatismia ja luokkapolitiikan hajautumista ja lopuksi legitimizeettikysymyksiä. Tarkastellessaan hyvinvointivaltion yhteyksiä taloudelliseen tehokkuuteen ja työllisyyteen Kosonen esittää systemaattisesti kaksoskysymyksen: ovatko eräät hyvinvointivaltion piirteet olleet työttömyyden (ja sen takana olevien talousongelmien) syitä vai omiaan sitä lisäämään ja estävätkö ne työttömyyden vähentämistä. Tällaisina hyvinvointivaltion piirteinä analysoidaan välillisiä työvoimakustannuksia, sosiaalimenojen tasoa, verotusta, tulojaollista tasausta, työmarkkinoiden jäykkyyksiä sekä työttömyysturvan anteliaisuutta. Ja kerran toisensa jälkeen Kosonen osoittaa, etteivät nämä pohjoismaiset tunnuspiirteet ole olleet talousongelmien syinä eivätkä myöskään työttömyyden vähentämisen esteinä. Hyvinvointimenot, verotus ja (tulonjaollisen) tasa-arvon aste eivät ole toimineet talouskasvun esteenä; talousongelmat eivät selity tulonjaosta tai julkisen sektorin koosta. Tämä on Kososen viesti.

Kirjan viimeinen pääluku ennen lopun profetioita kuvaa

sitä, mitä tosiasiallisesti on 1990-luvulla tapahtunut pohjoismaisessa hyvinvointipoliitikassa. Tarkastelu etenee kahdella tasolla. Ensin kuvataan maittain, kuinka hyvinvointiapparaatteja restrukturoidiin tai leikattiin, ja sen jälkeen kerrotaan tuloksia ja vaikutuksia. Jälleen kerran tulee selväksi, että ohjelmat ja niiden toteutukset eli puheet ja teot ovat eri paria – ei vain Suomessa vaan muissakin Pohjoismaissa. Käytännössä tämä merkitsee, että toteutetut leikkaukset ovat usein vain etäistä sukua suurille puheille. Mitä sitten on tapahtunut Kososen mukaan pohjoismaisen restruktuuraation tuloksena? Ensinnäkin, sosiaalimenot eivät alentuneet (osuutena BKT:stä) vaan itse asiassa reaalisesti kasvoivat. Toiseksi, julkinen sektori tehostui ja myös supistui. Kolmanneksi, sosiaalietuuksien tasoa alennettiin (tai jäädytettiin) ja ehto-

ja kiristettiin. Ja neljänneksi, ikään kuin lopputulostasoisena havaintona todetaan tuloerojen kasvaneen ja köyhyyden ja huono-osaisuuden lisääntyneen, jos kohta ei samassa määrin kaikissa Pohjoismaissa. Yhteenvetovaiheessa Kosonen sitten toteaa, että hyvinvointivaltio toimi verrattain hyvin Pohjoismaissa talouskriisin aikana pehmentäen kriisin vaikutuksia. Toisaalta ollaan menossa yhä enemmän kohti jakevaltiota eli tulonsiirtovaltiota, ja tällöin on menettäjänä loogisesti julkis- palveluvaltio.

Pekka Kososen kirja on huolellinen ja kattava esitys pohjoismaisten talouspolitiikka-, työmarkkina- ja sosiaalipoliittikkamallien kehityksestä kasvukaudella, murroksista 1990-luvulla ja tulevaisuuden visioista. Lukija havaitsee varsin pian tietyn taloustieteellisen virityksen, joka kulkee läpi kirjan. Edelleen tietty politolo-

ginen painotus nostaa kirjan ohitse tavanomaisten sosiaalipoliittisten tarkastelujen. Kososen ansioksi on lisäksi katsottava eräänlainen maltillisuus: hän ei nouse profetoiimaan integraatiopeikoista tai pohjoismaisen mallin tulemisesta tiensä päähän, vaan tukeutuu pääosin empiirisiin tutkimusnäyttöihin. Ja lopuksi: myös tämä uusi teos vahvistaa sen kiintoisan sanoman, jonka jo Marklund kirjassaan *Paradise Lost?* lanseerasi, eli sen, että politiikka selittää yllättävän vähän pohjoismaista hyvinvointimallia ja siinä yli ajan tapahtuneita muutoksia. Mallin eetos on jossakin syvemmällä.

MATTI HEIKKILÄ

PEKKA KOSONEN
POHJOISMAISET MALLIT
MURROKSESSA
TAMPERE: VASTAPAINO,
1998

UUSIA KULMIA TYÖTTÖMYYTEEN

Tämä kirja ei etene letkeästi ja helposti. Se ei suostu järjestämään työttömiä siisteihin pinoihin tai yksinkertaiseen juoneen vaan vääntää ja kääntää. Tutkijat kyllä kuljettavat lukijaa kädestä pitäen ja siirtönsä perustellen. Mutta kun lukija luulee, että tuossa on tulos, niin eipäs olekaan. Jokin tulokinta, syvennys tai varaus

odottaa kulman takana. Muutama linska tuntuu vähältä rikkaan kirjan esittelyyn ja kommentointiin. Onneksi tutkijat ovat itse tiivistäneet tulokset selkeäksi paketiksi juuri tähän lehteen (*Yhteiskuntapolitiikka* 1/1998), joten voim tinkiä tulosten esittelystä.

Toivon, että Hannu Tuomikoski ei pahastu, mutta Kort-

teisensa lukeneen on mahdollonta ajatella kirjaa muuten kuin Matti Kortteisen kirjana. Kortteinen lienee Suomen sosiologisin sosiologi, joka ammentaa jatkuvasti klassisesta traditiosta. Mutta tässä kuten aiemmissakin kirjoissaan hän jättää pelistä pois modernit klassikot ja suuren osan relevanttia nykytutkimusta. Vaik-